

„Isten és ember előtt vállalom”

Laskovity J. Ervin beszélgetése Béres Mártával Urbán Andrásról

Az alábbi interjú eredetileg nem publikálás céljából készült. Urbán András színházi rendezővel készítettem portréinterjút tavaly télen. Felkészülés gyanánt az Andrást közelebbről ismerő emberekkel folytattam előbeszélgetéseket. Azóta forog a fejemben, hogy a Béres Márta színésznő által elmondottak valahogy túlnőtték eredeti szerepüket. Megőriztem a hangfelvételt, s most, gondolva egyet – Márta engedélyével – önök elé tárom a *Turbo Paradiso* című előadást követő beszélgetésünket.

Régóta mozogsz színházi körökben, de Andrást nem olyan régen ismerted meg. Mielőtt személyesen találkoztatok volna, milyen kép élt róla benned?

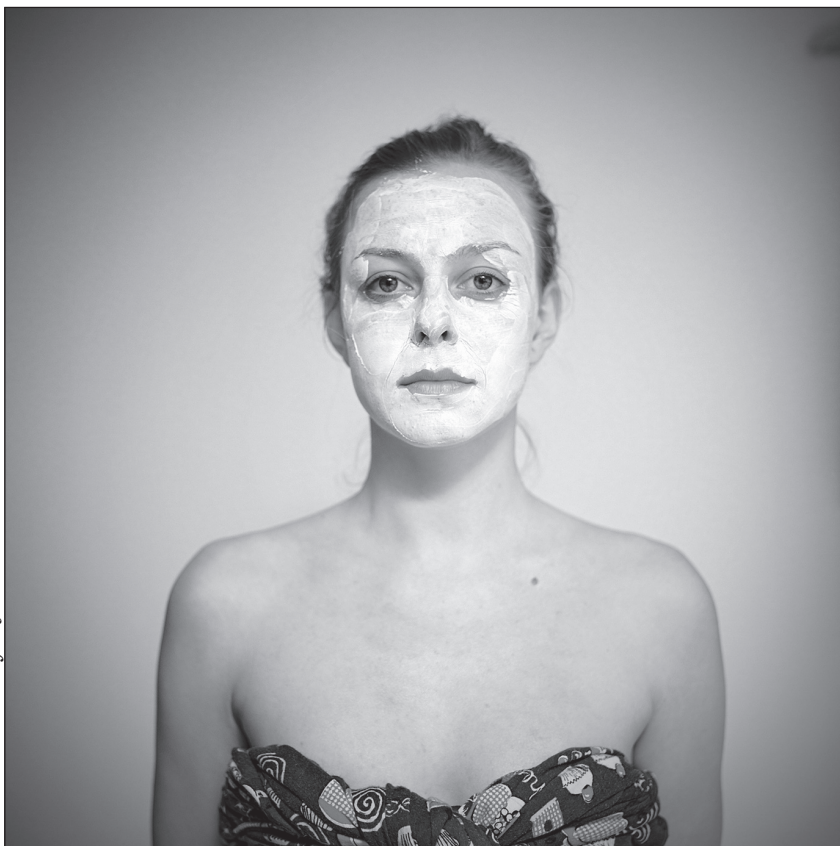
– Mindig is létezett róla egy mítosz, miszerint őrült. Ki pozitív, ki negatív értelemben használta ezt a kifejezést. Természetesen hallottunk a legendás *Woyzeck* és *Hamlet* előadásairól. Amikor bekerültem az akadémiára, akkoriban ő nem foglalkozott színházzal. Majd egyszer csak visszatért, megcsinálta *A lány, aki ugatott a Holdra*, a *Godot-ra várva*, a *Gyerekek és katonák* című előadásokat. Ezekkel a munkáival találkoztam először. Nagyon nyugtalanítottak. Miután először láttam a *Gyerekek és katonákat*, egy órát fel-alá sétáltam Szabadka utcáin.

Sétálás közben megfogalmazódott benned, hogy szeretnéd, ha közöd lenne ilyesfajta színjátszásához?

– Nem, akkor én még, úgy érzem, eléggé gyerek voltam, ezen nem gondolkodtam, csak tudom, hogy nem hagyott hidegen.

2006 óta vagy tagja az Urbán által vezetett Kosztolányi Színháznak. Amikor az embernek döntenie kell, hogy hagyományos vagy alternatív színházhoz igazol, valójában miről dönt? Mi van a mérleg egyik serpenyőjében, és mi van a másikban?

– Itt nehezebbek a körülmények, sokszor kevesebb embernek kell játszani, de úgy érzem, ebben nincs annyi kompromisszum. Nincs járt út,

mindig valamit ki kell taposni. Az én számomra ez jelentette a nagyobb kihívást.

Ha egyszer leteszed a voksod az alternatív mellett, van visszaút a hagyományosba?

– Visszakérdezek: Ha voltál már szerelmes, de elmúlt, hogy éled meg, hogy egyéjszakás kalandokhoz folyamodsz? Lehet ugyan, hogy belemész, de jól tudod, hol volt a mércéd akkor...

András eléggé karakteres egyéniség. A vele való együttműködés nem igényel nagy kompromisszumokat?

– Valóban nagyon meghatározó a stílusa. Sokszor kérdezik tőlem: nem gondolod, hogy unalmas ez a vallomásos színház, kiülsz a színpadra és vallasz, ezt már annyiszor láttuk tőletek. Ilyenkor az jut eszembe: Van Gogh kapcsán miért nem kérdezik meg, hogy miért festett mindig zilált vonalakkal? Egyszerűen ilyen volt a stílusa. Ettől függetlenül lehet újat és újat csinálni. Attól, hogy kiülök egy székre, még hihetetlen nagy szabadságom lehet. Függetlenül attól, hogy az Urbiban, a Turbóban és a Brechtben

is széken ülök. Andrisnak van egy markáns látásmódja, stílusa, amit én nem érzek börtönnek. Senki sem adott ekkora szabadságot mint ő.

Kért már tőled olyan dolgot a színpadon, amit visszautasítottál?

– Volt, hogy vitatkoztunk, mondjuk azon, hogy ezt vagy azt nem úgy fogja érteni a közönség, ahogy azt a másik elképzei. De nem hiszem, hogy bárki bármire kényszeríthetne a színpadon. Felnőtt, felelősségteljes színészekre nem lehet rákényszeríteni olyasmit, amit nem akarnak.

„Ez egy veszélyes szakma”

A darabjai próbafolyamatairól azt mesélik, merőben eltérnek a megszokottól...

– Úgy tűnhet, mintha lazulnánk a próbákon. Nála nincs olyan, hogy „tíz-től háromig próba, az első jelenetet vesszük”. Hosszú ideig „csak” beszélgetünk. Felvetődnek különböző kérdések, például: Te hogy élted meg, hogy templomba mész? Hogy viseled azt, hogy vannak dolgok, amikről nem beszélhetsz? stb. Kávézunk, beszélgetünk, és sokszor azt mondom magamban, csináljunk már valamit! Andrist még a beszélgetések moderátorának se nevezném, csak figyel, azt se látványosan. Az első két próbafolyamatnál fel se tűnt, hogy ezt ő magában vezeti. És aztán, amikor elkezd a darabot összerakni, ilyeneket mond: Emlékszel arra a mondatodra, amit akkor mondtál? Emlékszel, hogyan mutattad, hogy láttad, Rómában a zarándokok mit csinálnak? Na, azt hozd most elő. És a végén azt érzed, hogy minden a miénk. Annyi minden összegyűlt a próba során, hogy azt egy nap alatt aztán össze lehet rakni. A legfontosabb, hogy az agyunk egymásra hangolódjon, és aztán mindegy, hogy balról jövök be vagy jobbról.

Emellett minden próbafolyamatnál elég kemény fizikai és szellemi tréningünk van. Nem hagyjuk kihűlni se az agyunkat, se a testünket. Járnak a parkba futni, tornákat, izomgyakorlatokat végzünk. A *Szardínia* című előadásunknál börtönnaplót vezettünk. Közben börtönös filmeket néztünk. Arról beszélgettünk, kinek mit jelent a börtön. Az *Urbi et Orbi* próbái során a hit, a titok körül forogtunk. Vagyunk mindannyian annyira lelkiismeretesek, hogy mindig keresünk. Nem érzük be annyival, hogy megcsináljuk a házi feladatot.

Emlékszem, egyszer mondtam Andrásnak, hogy engedjen el más színházba játszani, mert sok bennem az erő. Azt kérdezte: „De miért kell ezt kiegészíteni? Ha van erőd, miért nem képzéd magad? Attól, hogy épp nem dolgozol előadáson, te még aktív színész vagy.” Szerintem ezt kevés színész, rendező, színházigazgató tudja. Hogy amikor nincs előadás, az nem

meddő lét, hanem igenis nagyon aktív időszak, néha még aktívabb, mint amikor játszol vagy próbálsz.

Az egész társulatról elmondható, hogy szerettek a dolgok mélyére ásni. Nem tartotok attól, hogy olyan igazságokra döbbsenek rá, olyan mélységeket tártok fel, amit nem tudtok aztán elviselni?

– Ez egy veszélyes szakma. Aki művészettel foglalkozik, az nem félhet attól, hogy bántódás esik a lelkén. Minden maradandót alkotó művész élete gyötrelmes volt. Azért, mert dolgoztak bennük olyan tudni akarások, megélni akarások, amit csak így tudtak megfogalmazni. Sokszor én is megijedtem, mert nem fájdalommentes, amit csinálunk. De számomra nagyobb lélekrombolás lenne, ha szubrettkednem kéne.

Látod-e a traumák, lelki sebek színpadra vitelének valamilyen gyógyító hatását a nézők vagy a színészek életében?

– Utóbbi inkább hibája lenne az előadásoknak. Az elején az Urbi még nagyon terápiás volt a számomra. Aztán András felvilágosított, hogy ez nem pszichoterápia. „Testedet és lelkedet használva te teremtész tükröt, és te teremtész történetet” – mondta, de: „ez nem rólad szól!”. A pszichoterápiák lényege, hogy eljuttasd magad a katarziszig, viszont az előadásnak nem szabadna maszturbációvá válnia. Azt, hogy nekem nyomorúságos, borzalmas gyerekkorom és életem van, nem biztos, hogy rá kellene nyomni a nézőre. Csak abban az esetben, ha arról akarok beszélni, hogy milyen a gyerekkor manapság.

Édesapád református lelkész volt, így, gondolom, mélyen vallásos neveltetésben részesültél. Szerinted „Istennek tetsző” darabokat visztek színre?

– Attól függ, hogy képzeled el Istent. Ha úgy, mint aki azt mondja, hogy jól van, vagy hogy ejnye-bejnye, akkor biztos, hogy nem. Nem szeretem, ha elbanalizálják a dolgokat. Az én istenem az elfogadásról szól, az igazságról, a szeretetről és hasonló agyoncsépelet, de mély igazságot hordozó dolgokról, és ha tovább szeretném fokozni a pátoszt, azt mondanám, hogy Isten és ember előtt vállalom, amit csinálok.

Kiszolgáltatottság és bizonytalanság

A Turbo Paradisóban a zárójelenet előtt, melyben a nézők paradicsommal dobálhatnak meg benneteket, azt mondom: nem éreztétek magatokat eddig eléggé kiszolgáltatottnak, ezért egy végső kiszolgáltatást vállaltok – noha a darab addig is tele volt ilyen helyzetekkel. Valójában mennyire érzed magad kiszolgáltatva, megalázva ezekben a helyzetekben?

– Eleve kiszolgáltatottá tesz az eszköztelenség. A felszabadultság és a kiszolgáltatottság között számomra nem nagy a különbség. Csak annyi,

hogy a kiszolgáltatottságba valaki behelyez, mintegy kénytelenné válsz szabad lenni, felszabadulni. A kiszolgáltatottság legtöbb esetben felszabaddultságot vált ki belőlem. Nincs más választásom, mint teljesen bezárkózni (aminek nem sok értelme van és fájdalmas is) vagy átadni magam a szabadság érzésének.

Rossz néven veszitek, ha megbotránkoztatónak, betegnek, rémisztőnek titulálják a darabjaitokat, ami, valljuk be, elég gyakran előfordul. Mivel cáfolnád ezeket a jelzőket?

– Az emberek szerintem nincsenek tudatában annak, hogy a színház hol tart. Miközben manapság úgy utazunk, hogy azt a távot, amit akárcsak egy évszázaddal ezelőtt hetekig, hónapokig tettek meg, ma egy nap alatt megjárjuk, miközben minden fejlődésben van, az irodalom, a képzőművészet, a technika, miért gondolják az emberek, hogy a színház ott tart, ahol a századfordulón? Nem azt mondom, hogy állandóan botránkoztatni kell és minél undorítóbbnak lenni, csak azt, hogy az embereknek változnak az igényei. Nem tudom, miért várják el a színháztól, hogy elavult legyen. Mert akkor nem fog megbolygatni? Nem kell gondolkodni, érezni? Azt mondják: Én kikapcsolódom, szórakozni jöttem a színházba, én jól akarom érezni magam a színházban. Nem célom, hogy bárkit ledaráljak, de én nem azért végeztem egyetemet, hogy embereket kelljen butítanom. A számomra legfontosabb embereket nem azért szeretem, mert elhitetik velem, hogy én vagyok a legnagyobb, hanem mert elég bátrak ahhoz, hogy szembesítsenek elsősorban magammal. Én mindig hálás vagyok akkor, ha úgy bántanak meg, hogy az a növekedésemet szolgálja. Azt gondolom, hogy a leginkább a művészet képes a kíméletlen szembesítésre és a megtisztulásra.

András stílusának szerinted melyek a legfőbb sajátosságai?

– Letisztultság, kíméletlenség magával és másokkal szemben, életszeretet, humor, kifinomultság. Azt kéri, hogy ne találjunk ki nagy szavakat, sminkeket, arról beszél, hogy értsétek meg, így vagytok jók és teljesekek, ahogy vagytok. Csak ne próbáljatok másnak látszani, többnek vagy kevesebbnek, mint amik vagytok. Keményen kell dolgoznod, hogy megértsd, mi és milyen a lényegi éned.

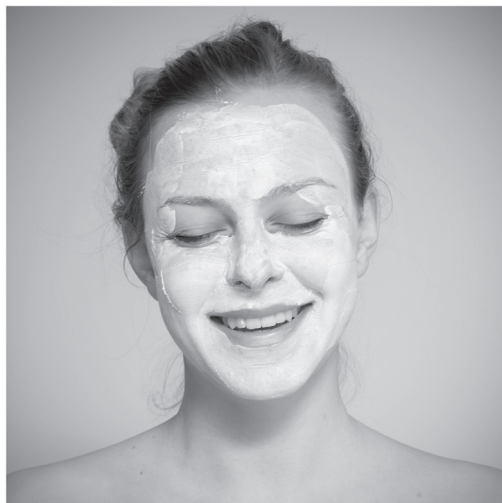
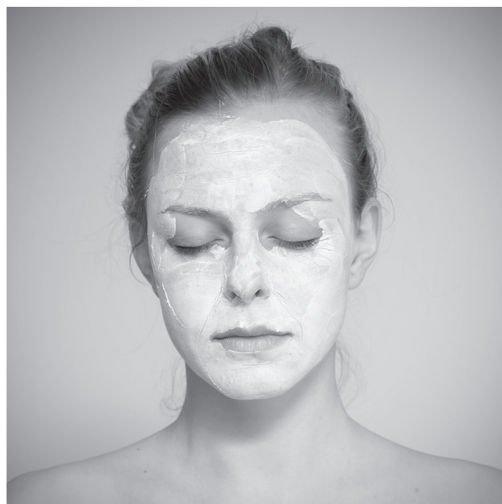
A darabjait uraló szabadszájúság mennyire jellemzi őt a magánéletben?

– Nekem az András csupa ellentmondás. Én is ilyen vagyok, többek között ezért szeretem. Azt hiszem, jellemző a gondolkodásunkra az, amit Bözsi (Erdély Andrea színésznő – a szerző megj.) mond a Turbóban: „Félek, hogy mindenkinek igaza van.” András mindent köpköd egy kicsit, olyan érzésed van, hogy utál téged, utál mindenkit, soha nem fogja azt mondani, hogy nagyon jó vagy. Közben azt érzed, hogy nagyon szeret

és nagyon érdeklő, hogy mi van veled. Egyszerre van jelen benne az állandó elégedetlenség és a teljesség.

A jövőtökről szokott beszélni?

– Semmit nem tudunk előre. Mindig kértük: mondjál már valamit! Erre ő: Jól van, majd ha eljön az ideje. Ez így ment egy darabig, aztán rászoktunk arra, hogy teljes a bizonytalanság. És rájössz arra, hogy csak így szabad élni. Ahogy Hamvas Béla is írja: „Amikor teljes a bizonytalanság, akkor kezdődik az élet.” Andrisnak is kell ez a bizonytalanság. A művész vándor. Ez nem azt jelenti, hogy nem tartozunk sehova, de állandóan úton vagyunk, nincs megérkezés.

Palásti Andrea fotója